

(i I.). Afhandlingen oplyser ved de pågældende statistikker intet om, hvorvidt der følger tunge led efter verbet eller ej, og vi kan derfor ikke afvise, at der skulle kunne herske et lignende princip som i de danske sætninger i Jammersmindet I.

For de her undersøgte tyske tekster og for Jammersmindets tysk er tallene for små til, at et princip kan udledes for de enkelte hjælpeverber. For en forskel som ved Jammersmindet I's dansk taler måske de plattyske ekss. på finit + partc. Her er fordelingen anderledes end i de højtyske sætninger, men de 3 af 4 sætninger med efterstillet finit har netop *haben* (uden efterflg. tungt led). Af de tre højtyske ekss. på *v^fV^p* ved *haben* har de to efterfølgende led! Men materialet er som sagt for lille til, at dette spørgsmål vil kunne løses.

Konklusion: Ægte tysk talesprog har nok i noget højere grad end det litterære bevaret den gamle friere verbalstilling. Det tysk der taltes i Danmark har sikkert udnyttet denne frihed i noget højere grad, delvis ved påvirkning fra dansk, muligvis også ved fortsættelse af ældre tysk tradition, og måske har L. Chr. i denne henseende været endnu mere daniserende i sine replik-gengivelser. Hermed kan jævnføres de i begyndelsen nævnte tilfælde, hvor L. Chr.s modersmål påvirker hendes gengivelse af tysk.

Den litterære ordstilling i Leonora Christinas dansk i Jammersmindets første del kan ikke udelukkende forklares ud fra samtidigt tysk skriftsprog, hvor den nyhøjtyske ordstillingspraksis – som vist af Hammarström – var gennemført. Derimod genfindes L. Chr.s friheder i forhold til den strenge slutstillingsregel delvis i hendes gengivelse af replikker på højtysk og neder-tysk, og disse viser igen en tilnærmelse til ældre og yngre gengivelser af tysk talesprog (om detaljerne se ovf. 114 og 118).

Ligesom Leonora Christinas danske substrat må antages at have præget hendes gengivelse af talt tysk, således må *det talte tysk* have været bestemmende for den litterære ordstilling i første del af Jammersmindet. En forklaring på den særlige praksis ved »haffuer« giver de tyske replikker imidlertid ikke, og det er derfor sandsynligt at det talte tysk ikke har været eneste bestemmende faktor.

Leif Leifer.

OM GISSUR SVEINSSONS »FORKVÆÐI«-HÅNDSKRIFT

I anledning af: Kvæðabók séra Gissurar Sveinssonar, AM 147, 8vo. A: Ljósprentaður texti (160 facsimileblade). B: Inngangur eftir Jón Helgason (60 sider). (Íslenzk rit síðari alda, gefin út af hínu Íslenzka Fræðafélagi í Kaupmannahöfn, 2. flokkur, 2. bindi A–B), Kph. 1960. kr.

Skønt ordet fornkvæði jo egentlig kan betegne anden gammel digtning end folkeviser og fx. af Sophus Bugge brugtes om Ældre Edda, er *Íslenzk*

fornkvæði blevet betegnelsen for den ikke særlig store gruppe af islandsk digtning, der svarer til den fællesnordiske ballade – og det til trods for at den islandske ballade ikke er udpræget gammel og ejheller autochthon. Dette skyldes som bekendt, at Svend Grundtvig og Jón Sigurðsson gav deres udgave af viserne dette navn (I 1854–58, II 1859–85 afsluttet af Pálmi Pálsson, i rækken af Nordiske Oldskrifter); og dette skyldtes igen, at ordet *fornkvæði* er knyttet til det vigtigste og ældste af de bevarede håndskrifter, skrevet 1665 af præsten Gissur Sveinsson (1604–83). Han skriver nemlig, ikke på titelbladet, men over den første vise: »Nøckur fornkvæde til gamans«. Genrenavnet i forbindelse med udgiverens traditionelle typeordning har vel givet de fleste fornemmelse af, at Gissurs håndskrift er et rent balladehåndskrift.

Ligesom flertallet af de danske adelsvisebøger og de svenske visböcker er det imidlertid noget blandet; desuden har det en anelig lakune. Erkendelse af det konkret givne manuskripts indhold, historie og særpræg er først lettet nu, efter at den islandske filologis førstemand har besørget en pæn facsimileudgave med indledning. Da udgaven imidlertid snarere når islandsk-interesserende end vise-interesserende, turde det være betimeligt i stedet for en anmeldelse at give visse uddrag af professor Jón Helgasons grundige indledning; dog overspringes bl. a. Gissurs biografi, der tegner billedet af en sagtmødig og blød karakter. Om hans belæsthed vides ikke meget. Han havde gået i skole i Skálholt, men han kom ikke til København som sin yngre broder, den senere så bekendte biskop Brynjólfur Sveinsson. Fra 1628 var han præst i Álftamýri på sin hjemegn i vestlandet. Gissurs litterære arbejder synes kun at have været to i tal, og højst forskellige: en oversættelse af Juan Luis Vives' *Introductio ad sapientiam* (afskrift AM 95, 8°) og visebogen (AM 147, 8°).

Denne lille bog på c. 9 × 16 cm har idag 151 blade med 17 à 22 linier på siden. Bl. 57–59 er dog kladder etc., der først i 19. årh. har fået deres plads på dette sted, hvor til gengæld 48 blade mangler; desuden mangler to blade mellem 149 og 150. Altså har der oprindeligt været 198 blade i bogen. Udenom ligger forskellige forsatsblade, nogle beskrevet med Árni Magnússons hånd; et gammelt bind af beskrevet pergament og papir er aftaget, men bevaret. Håndskriftet virker helstøbt, skriften er fast, hver strofe begynder med ny linie, og omkvædets ordlyd forkortes efter pladsforholdene på harmonikavis. Ortografien er fast, med nogle gammeldags og nogle vestlandske træk (udførligt gennemgået i indledningen).

Håndskriftet fortæller selv om sin tilblivelse. Det er afsluttet 12.7.1665 og samme dag skænket Jón Arason, provst i Vatnsfjörður, at læse »til gamans og Skiemtunar«. Dets senere vandring til Árni Magnússon, der fik det 1721, er beskrevet ved tolkning af forsatsbladernes tilskrifter. Nogle spor af nyere kollationering skyldes Finn Magnussen, men allerede Nyerup havde brugt det med islandsk assistance. Det blev så Grundtvig-Sigurðssons hovedkilde, og optegnelser og afskrifter ved dem og ved Finn Magnussen findes i DFS, sign. Svend Grundtvig 65–67.

Indholdet er stærkt balladepræget, men også andre genrer er repræsenterede, og der er oversættelser af danske ballader efter Vedels visebog, der uden tøven kan opfattes som Gissurs inspirationskilde. Regner man med indholdet af bogen i dens oprindelige, rekonstruerbare tilstand, når man til følgende deling (der sættes kritiske klammer om lakunen [26–38], og tallet 43 er oversprunget):

1° »Folkeviser«, danse-ballader med omkvæd, iflg. udgiveren næsten alle importerede og med en betragtelig tradition bag sig før nedskrivningen: 1–23, [26, 27, 29–31, 33, 34, 36,] 41, 42, 44, 47, 50–52, 59–62 – 42 numre. Af disse er et par numre trykt i DgF foruden i IFkv; nr. 50 findes i DgF V s. 346f efter to andre håndskrifter, mens Gissurs ikke nævnes; nr. 6, Kvæde af Elenu og Andrese Stijgssyne, er ikke medtaget i IFkv. Grunden kan være den, at det er en uselvstændig vise med ligesom tilfældig afslutning: Fru Ellen ser sejl ad sunde fare og ønsker, Anders Stigsøn var vel hjemme. Straks ved hjemkomsten rider han til hende og frier som ventet. Hun tøver, thi hele hendes familie holder vagt. Han vil alligevel have hende med til skovs; der venter femten borge og hans atten søstre. Hermed er lagt op til konflikt, men visen afbrydes brat med et dårligt forment vers om at han holdt sit ord. »Thi hun er en ædel rose.« – Visen er selvstændig, forsåvidt som Grundtvig ikke på sin afskrift har noteret paralleller, men uselvstændig, forsåvidt som den kun bruger gangse strofefølger i dårlige former (jf. Recke: Nogle Folkeviseredactioner (1906) om DgF 82, 183, 249 etc.). Den er skrevet i gentagelsesstrofe i den sjældne form med gentagelse af een hel linie.

2° Oversættelser efter Vedel, uden mundtlig tradition bag sig: [35, 37, 38,] 39, 40, 53–57, 70, 71 – 12 numre. Hertil svarer iflg. DgF-numre: [16C, 18D, 14,] 91, 285D, 479F, 153, 330, 143A, 154C, 331, 56E, under hvilke numre i DgF deres existens nævnes.

3° Allitterationsdigte, islandske, med mundtlig tradition og altså »fornkvæði« ligesom gruppe 1: 24 Snjálkvæði, 25 Kötludraumur, 48 Þóruļjóð, 49 Kringilnefjuvísur – 4 numre. De er trykt af Ólafur Davíðsson i Íslenzkar gátur, skemtánir, vikivakar og þulur IV 1903 s. 30–38, 4–15, 92–94, 39–44.

4° Digte fra 16.–17. årh.s Island; forfatterens navne har nok oftest været kendt, men er ikke nævnt. Formodentlig er kun få nedskrevet efter mundtlig tradition. Numrene er [28, 32,] 45, 46, 58, 63–69 – 12 numre. De fleste er utrykte. 58 er fabelen om faderen og sønnen med æselet, »Det er ikke nemt at gøre alle tilpas«. – Hertil slutter sig den eneste selvstændigt interessante text fra indskudsbladene 57–59, Kvæði um harðan vetur, trykt sidst i indledningen.

Lakunen i håndskriftet er p. g. a. nummereringen let at påvise. Heldigvis kan man også bestemme dens indhold. Gissur har nemlig skrevet hele sin samling to gange efter samme tabte forlæg. Hans anden afskrift er tabt, men er selv blevet afskrevet to gange, og historien har gentaget sig: den ene afskrift er bevaret, den anden tabt, men forlæg for to bevarede:

	*X: Gissurs tabte forlæg.
G: Gissurs hovedhåndskrift	*Y: Gissurs tabte anden afskrift
B: Brit. Mus. Add. 11.177, solgt dertil af Finn Magnusen 1837; benyttet i afskrift til IFkv's sidste hæfte.	*V: Afskrift for Magnús Jónsson i Vígur 1699–1700; stærkt udvidet med andet stof. Tabt.
V ¹ : NkS 1141,2°; afskrift for P. F. Suhm. Cit. i IFkv som Kgl. Fol.	V ² : Landsbókasafn Íslands, MS JS 405,4°. Afskrift ved Thórður Thorsteinsson 1819. Se Jón Sigurðsson i Antiquarisk Tidsskrift 1849–51 (1852) s. 218–256; cit. i IFkv som Gísli Ivarssons hs.
Nærmere i indledningen om disse håndskrifter forholdsvis og om udfyldningen af G's lakune.	

Det er klart, at disse bemærkninger ikke har kunnet give mere end antydninger af Jón Helgasons store indledning, især ikke af dens bidrag til islandsk filologi og personalhistorie. For viseforskningen tjener en udgave som denne til at give klarere forestillinger om et kapitalt håndskrifts væsen og milieu, ligesom forbindelsen mellem flere vigtige kilder er klart fremlagt. Den udgave af hele fornkvæði-materialet, der kan ventes fra Jón Helgasons hånd, med inddragelse af mange hidtil ubenyttede håndskrifter, vil ligesom den svenske udgave af visböcker følge kilde for kilde og begynde netop med Gissurs håndskrift. Den må kunne bane vejen for det tilbundsående studium af de islandske balladers placering, som er fagets mest brændende problem.

Erik Dal.

SVENSKT VISARKIV OG DETS SIDSTE PUBLIKATIONER

Når dette hæfte udsendes, har Svenskt Visarkiv, Styrsmansgatan 4, Stockholm, netop fejret sin tiårige beståen. Ingen lang tid, men dog en institution, der meget snart viste sig vigtig for studiet af ældre og yngre visegenrer og deres melodier, ikke blot for studiet i det forskningsmæssigt decentraliserede Sverige, men også for kolleger i nabolandene.

Den beskedne begyndelse gjordes i 1950 ved en donation fra skibsreder Sven Salén, der i sit domicil indrettede lokaler for den nye institution, og dermed samtidig for organisationen Visans Vänner. Flere gange senere har skibsreder Salén haft viljen og evnen til at hjælpe visarkivet over vanskelige punkter. En kreds af svenske fagfolk danner arkivets styrelse, og det har senere også givet plads for Institutet för visforskning vid Stockholms högskola (nu: universitet). Som daglig leder virkede oprindeligt fil. lic. Ulf Peder Olrog, siden fil. lic. Bengt Jonsson.

Visarkivet har ikke primær-indsamlinger på sit program, men samarbejder med de institutioner, der samler: Sveriges Radio's samlearbejde under